

XVII

XVIII

XIX

wiek

1764 rok
koronacja Stanisława
Augusta Poniatowskiego

1768 rok
zawiązanie
konfederacji barskiej

1772 rok
pierwszy rozbiór
Polski

2 Pierwszy rozbiór Polski

NA CO BĘDĘ ZWRACAĆ UWAGĘ:

- jakie reformy przeprowadził król Stanisław August Poniatowski,
- dlaczego doszło do konfederacji barskiej i jakie były jej skutki,
- jakie terytoria Rzeczpospolita utraciła po pierwszym rozbiorze.

■ Pierwsze reformy nowego króla

W 1764 roku szlachta wybrała na króla Polski **Stanisława Augusta Poniatowskiego**. Objął on rządy dzięki poparciu władczyni Rosji – carycy Katarzyny II i jej wojsk. Za kandydaturą Poniatowskiego opowiedziało się też spokrewnione z nim wpływowo stronnictwo magnackie rodu Czartoryskich, nazywane Familią. Caryca uznała, że nowy król będzie posłuszny Rosji, ponieważ nie miał mocnej pozycji wśród pozostałych magnatów.

Nowy król, chociaż wspierany przez Rosję, był zwolennikiem reform. W początkowym okresie rządów udało mu się dokonać w Rzeczypospolitej wielu pozytywnych zmian. Przeprowadzono **reformę finansów** i wypuszczono do obiegu nowe monety. Zaczęto ujednolicić miary i wagi, zniesiono prywatne cła na terenie kraju. Król założył też w Warszawie **Szkołę Rycerską**, w której mieli się uczyć przyszli oficerowie i urzędnicy. Chciał również ograniczyć *liberum veto* i wprowadzić uchwalanie decyzji przez sejm większością głosów.

Stanisław August Poniatowski (*1732 †1798), król Polski w latach 1764–1795. W chwili objęcia władzy miał 32 lata. Był człowiekiem wszechstronnie wykształconym, znał kilka języków. Interesował się kulturą i sztuką.

Szkoła Rycerska mieściła się w dawnym letnim pałacu króla Jana Kazimierza. Uczęszczała do niej młodzież szlachecka. Szkoła nie tylko miała wysoki poziom nauczania, lecz także uczyła patriotyzmu. Jej wychowankom wpajano, że służba ojczyźnie to ich podstawowy obowiązek. Gmach szkoły został uwieczniony na obrazie z 1785 roku.

■ Konfederacja barska

Planowane w Polsce reformy zaniepokoiły Rosję i Prusy. Wzmocnienie Rzeczypospolitej nie było korzystne dla sąsiednich mocarstw, dlatego Katarzyna II postanowiła powstrzymać reformatorów. Pretekstem stały się prawa mniejszości religijnych. Pod naciskiem **ambasadora** Rosji, w obecności rosyjskich wojsk, zastraszeni polscy posłowie przyznali szlachcie prawosławnej i protestanckiej takie same prawa, jakie miała szlachta katolicka. Uchwalili jednocześnie podstawowe zasady ustrojowe Rzeczypospolitej, które nie mogły być odtąd zmieniane, określane jako **prawa kardynalne**. Zaliczono do nich wolną elekcję, *liberum veto* oraz prawo wypowiedzania posłuszeństwa królowi. Gwarantem zachowania tych ustaleń była Rosja. To oznaczało, że sprzeciwi się ona wszelkim próbom reform w Rzeczypospolitej.

Działania Rosji wywołały oburzenie wśród szlachty. W **1768 roku** w miasteczku **Bar** na Podolu szlachta zawiązała konfederację. Jej uczestnicy podjęli walkę o niezależność Rzeczypospolitej – przeciwko wtrącaniu się obcych państw, szczególnie Rosji, w sprawy polskie. Występowali również w obronie katolicyzmu i przywilejów szlacheckich. Zryw ten przeszedł do historii jako **konfederacja barska**. W całym kraju powstały oddziały zbrojne konfederatów. Walczyły one z wojskami rosyjskimi, ale też królewskimi – szlachta uznała bowiem króla Stanisława Augusta za sprzymierzeńca Rosji.

Konfederacja barska objęła swoim zasięgiem większość kraju. W starciach po stronie konfederatów wzięło udział ponad 100 tysięcy osób. Stoczono kilkaset bitew i potyczek. Walki trwały cztery lata i zakończyły się klęską konfederatów barskich. Część z nich Rosjanie zesłali na Syberię, inni zdołali uciec z kraju na **emigrację**.

Ambasador – najwyższy przedstawiciel danego państwa, który reprezentuje je wobec władz innego państwa na jego terytorium.

Emigracja – opuszczenie rodzinnego kraju, na przykład z powodu prześladowań politycznych.

Modlitwa konfederatów barskich przed bitwą pod Lanckoroną to obraz XIX-wiecznego malarza Artura Grottgera. Bitwa, którą stoczono w 1771 roku w Małopolsce, ukazała przewagę wojsk rosyjskich nad konfederatami barskimi pod względem uzbrojenia i wyszkolenia. Rosjanie rozbili konfederatów, którzy w efekcie rzucili się do ucieczki.

■ Tragedia pierwszego rozbioru

Oslabienie Rzeczypospolitej po upadku konfederacji barskiej wykorzystali Rosja, Prusy i Austria. Państwa te dążyły do rozbioru, czyli zagarnięcia części polskiego terytorium. W **1772 roku** zawarły traktat rozbiorowy określany dziś jako **pierwszy rozbiór Polski**.

Prusy zajęły Pomorze Gdańskie (bez Gdańska i Torunia) oraz Warmię, łącząc w ten sposób obydwie części swojego państwa. Na pozyskanych terenach dobrze rozwijała się gospodarka. Austria zagarnęła południową Małopolskę. Były to obszary gęsto zaludnione z handlowym miastem Lwowem i kopalniami soli w pobliżu Krakowa. Rosja przejęła rozległe, lecz zacofane gospodarczo i słabo zaludnione ziemie białoruskie nad górną Dźwiną i Dnieprem.

CIEKAWOSTKA

Pomysłodawcą pierwszego rozbioru Polski był król Prus Fryderyk II Wielki. Chciał on połączyć należące do Prus ziemie Brandenburgii i Śląska z Prusami Wschodnimi, które rozdzielone były przez ziemie należące do Rzeczypospolitej Pomorze Gdańskie.

PIERWSZY ROZBIÓR POLSKI

Przyczyna

- osłabienie Rzeczypospolitej
- klęska konfederacji barskiej

Wydarzenie

Rosja, Austria i Prusy dokonują pierwszego rozbioru Polski w **1772 roku**.

Skutek

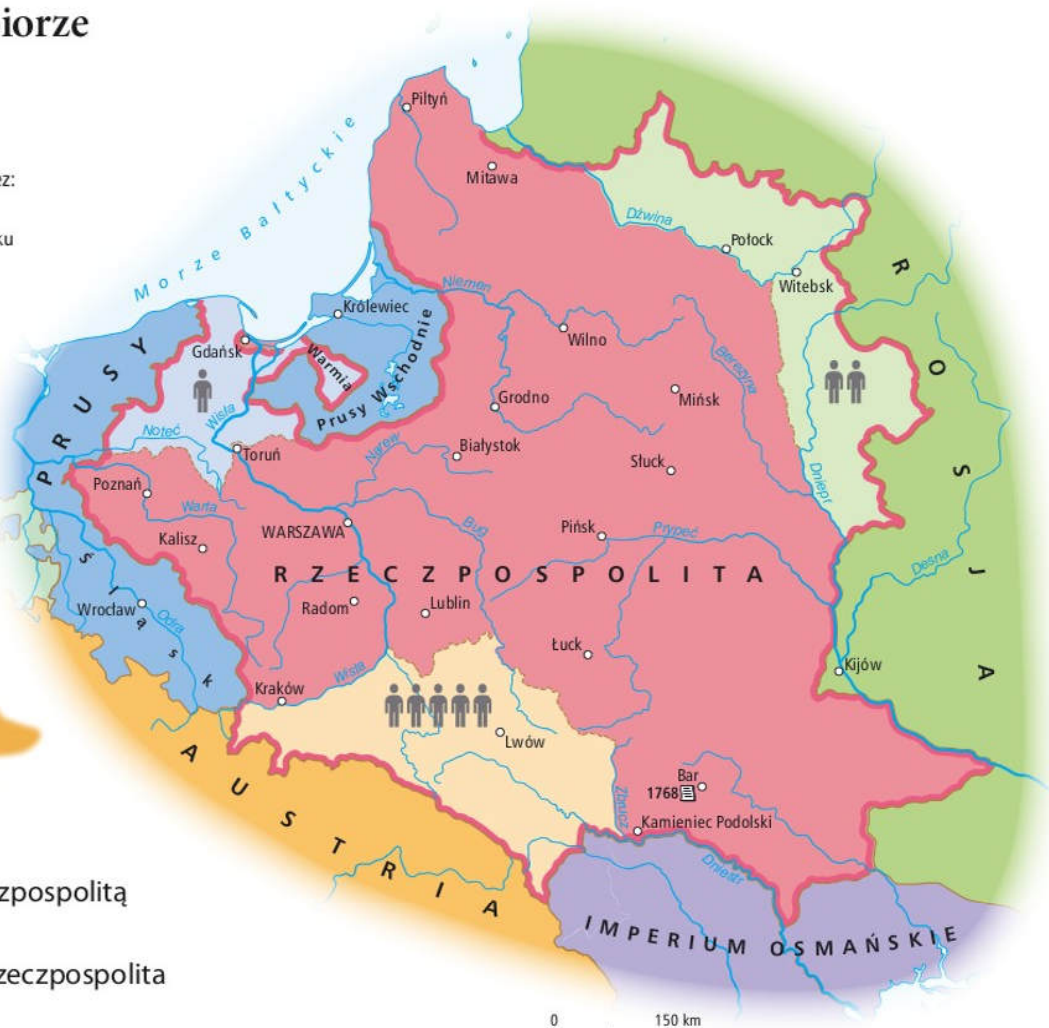
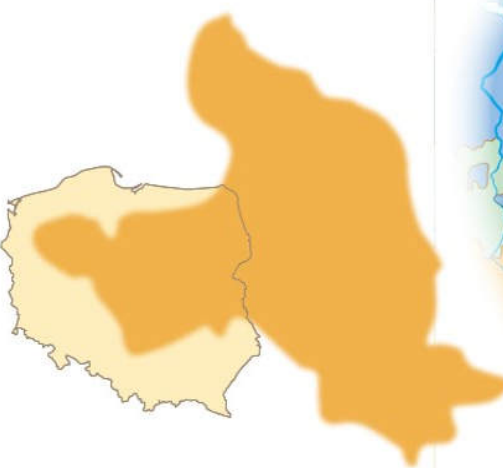
- utrata części ziem przez Rzeczpospolitą
- dostrzeżenie w kraju potrzeby reform

Polska po pierwszym rozbiorze

LEGENDA

- granice Rzeczypospolitej przed 1772 rokiem
- Ziemia zabrana Rzeczypospolitej w wyniku I rozbioru przez:
 - Prusy
 - Austrię
 - Rosję
- 📅 miejsce zawiązania konfederacji barskiej w 1768 roku
- 👤 500 000 osób (liczba ludności na terenach zajętych przez zaborców)

PRACA Z MAPĄ

1. Wskaż ziemie utracone przez Rzeczpospolitą w wyniku pierwszego rozbioru.
2. Określ, ilu mieszkańców utraciła Rzeczpospolita w wyniku rozbioru w 1772 roku.

■ Sejm rozbiorowy

Rosja, Prusy i Austria zażądały, aby postanowienia rozbiorowe zatwierdził sejm Rzeczypospolitej. Wielu posłów zostało przekupionych lub zastraszonych przez państwa zaborcze. Posłowie przegłosowali wszystkie żądania zaborców. Nie pomógł sprzeciw grupy parlamentarzystów na czele z **Tadeuszem Rejtanem**. Sejm wyraził zgodę na rozbiór Polski i potwierdził prawa kardynalne, które miały być podstawą ustroju Rzeczypospolitej. Funkcję rządu wspomagającego króla w sprawowaniu władzy objęła **Rada Nieustająca**, złożona ze zwolenników Rosji.

■ Upadek Polski

Rejtan – Upadek Polski to obraz z 1866 roku namalowany przez Jana Matejkę. Artysta przedstawił protest posła Tadeusza Rejtana na Zamku Królewskim w Warszawie. W 1773 roku zebrał się tam sejm, który miał zatwierdzić pierwszy rozbiór Polski.

1 **Tadeusz Rejtan** stara się własnym ciałem zagrozić posłom drogę do sali senatu, aby nie dopuścić do zatwierdzenia traktatu rozbiorowego.

2 **Adam Poniński**, marszałek sejmu przekupiony przez Rosję, stoi pod obrazem carycy Katarzyny II i wskazuje Rejtanowi wojska rosyjskie, które czekają za drzwiami.

3 **Król Stanisław August Poniatowski**, który zgodził się na rozbiór, spogląda na trzymany zegarek, przez co wydaje się znudzony protestem Rejtana.

4 **Franciszek Salezy Potocki** został ukazany jako ślepiec z wyciągniętymi przed siebie rękoma. Symbolizuje popierającą Rosję magnaterię, która nie dostrzega upadku ojczyzny. W rzeczywistości magnat zmarł na rok przed sejmem rozbiorowym.

? Jaką rolę odegrał Rejtan w czasie sejmu rozbiorowego?

Pamięć o konfederacji barskiej

Konfederacja barska jest dziś różnie oceniana przez historyków. Niektórzy widzą w niej pierwsze z wielu w dziejach Polski powstań narodowych. Inni badacze podkreślają, że działania konfederatów zatrzymały proces reform Stanisława Augusta Poniatowskiego i doprowadziły do pierwszego rozbioru Polski. Pomimo tych sporów pamięć konfederacji jest wciąż żywa. Walki z lat 1768–1772 zostały upamiętnione między innymi na tablicy przy Grobie Nieznanego Żołnierza w Warszawie. Natomiast rok 2018 został ogłoszony przez sejm Rokiem Konfederacji Barskiej. Ponadto w wielu muzeach przechowuje się pamiątki po uczestnikach tego zbrojnego zrywu, między innymi noszone przez nich ryngrafy.

Ryngrafy 1 to metalowe medaliony ozdobiane najczęściej wizerunkami Matki Boskiej i świętych lub herbami rodów szlacheckich. Motywy religijne były szczególnie popularne wśród konfederatów barskich, którzy głosili, że ich zryw ma na celu obronę wiary katolickiej.

? Czym był ryngraf?

PODSUMOWANIE TEMATU

TO JUŻ WIEM

1. W 1764 roku królem Polski został Stanisław August Poniatowski. Nowy władca objął tron dzięki poparciu carycy Katarzyny II.
2. Stanisław August chciał wprowadzić w Rzeczypospolitej konieczne zmiany. W pierwszych latach jego panowania dokonano reformy finansów oraz ujednolicono miary i wagi. Król utworzył też Szkołę Rycerską.
3. Reformy w Polsce zaniepokoiły Prusy i Rosję. Sąsiednie mocarstwa dążyły do utrzymania w Rzeczypospolitej dawnego ustroju.
4. W 1768 roku część szlachty zawiązała konfederację barską przeciwko Rosji i królowi Stanisławowi Augustowi. Walki trwały do 1772 roku. W tym czasie stoczono kilkaset bitew i potyczek.
5. W 1772 roku Austria, Prusy i Rosja dokonały pierwszego rozbioru Polski. Rzeczpospolita utraciła między innymi Pomorze Gdańskie, Warmię, część Małopolski i słabo zaludnione tereny na północnym wschodzie.

SPRAWDŹ SIĘ

1. Wymień reformy, które zostały przeprowadzone w Polsce w pierwszych latach panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego.
2. Wyjaśnij, dlaczego szlachta zawiązała konfederację barską.
3. Powiedz, kiedy i w jakich okolicznościach doszło do pierwszego rozbioru Polski.
- ★ 4. Na podstawie dostępnych źródeł krótko przedstaw trzech absolwentów Szkoły Rycerskiej.
5. **Miniprojekt**
Zaprojektujcie pierwszą stronę „Gazety Sejmovej” z 1773 roku. Jakie wydarzenia – Waszym zdaniem – powinny się na niej znaleźć? Wymyślcie tytuły poszczególnych artykułów. Postarajcie się sformułować nagłówki tak, aby wzbudzić zainteresowanie czytelników.